

محرومیت‌زدایی در برنامه‌های توسعه (۲):

برنامه‌های پنجم تا هفتم پس از انقلاب: ۱۳۹۰ تا ۱۴۰۷

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شماره مسلسل: ۲۰۳۷۰
کد موضوعی: ۲۱۰

مرکز پژوهش‌های
مجلس شورای اسلامی

تاریخ انتشار:
۱۴۰۳/۱۱/۲

عنوان گزارش:

محرومیت‌زدایی در برنامه‌های توسعه (۲):
برنامه‌های پنجم تا هفتم پس از انقلاب: ۱۳۹۰ تا ۱۴۰۷

نوع گزارش: طرح و لایحه ، نظارتی ، راهبردی

نام دفتر:

مطالعات اجتماعی (گروه مسائل اجتماعی ایران)

تهیه و تدوین:

محمد رضا تهمک

مدیر مطالعه:

بهزاد عطارزاده

اظهار نظر کننده:

شهاب‌الدین فولادی (دفتر بخش عمومی)

ناظران علمی:

محمد رضا مالکی، هادی افراسیابی

ویراستار ادبی:

سیده مرضیه موسوی راد

گرافیک و صفحه‌آرایی:

محمد دهقانی شهرابی

واژه‌های کلیدی:

۱. محرومیت‌زدایی

۲. محرومیت اجتماعی

۳. مناطق محروم

۴. مسئولیت‌پذیری/زدایی اجتماعی دولت

تاریخ شروع مطالعه:

۱۴۰۳/۰۲/۰۳

فهرست مطالب

چکیده.....	۶
خلاصه مدیریتی.....	۷
۱. مقدمه.....	۸
۲. برنامه‌های توسعه (۱۴۰۷-۱۳۹۰).....	۹
۳. جمع‌بندی و پیشنهادها.....	۲۰
منابع و مآخذ.....	۲۲

فهرست جداول

جدول ۱. اقدامات برنامه پنجم توسعه در حوزه محرومیت‌زدایی.....	۹
جدول ۲. اقدامات برنامه ششم توسعه در حوزه محرومیت‌زدایی.....	۱۱
جدول ۳. اقدامات برنامه هفتم پیشرفت در حوزه محرومیت‌زدایی.....	۱۳
جدول ۴. پیشنهاد توصیه سیاستی ویژه گزارش‌های راهبردی/نظارتی.....	۲۱

فهرست شکل

شکل ۱. نمودار گونه‌شناسی برنامه‌های توسعه در حوزه محرومیت‌زدایی.....	۹
--	---

محرومیت‌زدایی در برنامه‌های توسعه (۲): برنامه‌های پنجم تا هفتم پس از انقلاب: ۱۳۹۰ تا ۱۴۰۷

چکیده

چگونه بوده و چه تحولاتی در این عرصه صورت پذیرفته است؟ این مطالعه با روش کتابخانه‌ای و در قالب شیوه تحلیل محتوای مضمونی انجام شده است. در برنامه پنجم، حوزه محرومیت‌زدایی بسیار نحیف است. در برنامه ششم توسعه نسبت به برنامه پیش از آن توجه به محرومیت‌زدایی و اقدامات توسعه‌ای افزایش یافته است. در قانون برنامه هفتم پیشرفت، در قیاس با برنامه‌های توسعه پیش از خود دغدغه توسعه مناطق محروم افزایش می‌یابد. در مجموع، روند پرداختن به محرومیت‌زدایی در این سه برنامه نشان می‌دهد در برنامه هفتم نسبت به برنامه‌های پنجم و ششم موضوع محرومیت‌زدایی بیشتر مورد توجه قرار گرفته و ابعاد بیشتری از آن در برنامه گنجانده شده است. با این حال عقب‌نشینی‌هایی نیز نسبت به برنامه‌های قبل دارد.

در ادامه سلسله گزارش‌های مربوط به محرومیت‌زدایی، این گزارش به بررسی برنامه‌های پنج‌ساله پنجم تا هفتم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، به‌عنوان مهم‌ترین سند برنامه‌ای بالادستی برای کاهش و رفع محرومیت و قانونی برای تخصیص منابع و امکانات در مناطق کشور و گروه‌های مختلف اجتماعی و مبنای عملکرد دستگاه‌های مدیریتی پرداخته است. برای این منظور نقطه عزیمت خود را پاسخ به سئوالاتی نظیر اینکه آیا برنامه‌های توسعه ملی آن‌گونه که انتظار می‌رود ملی است و گروه‌های مختلف برساننده ملت ایران از جمله اقشار و مناطق محروم کشور را نیز پوشش می‌دهد و دغدغه کاهش و رفع محرومیت‌های آنان را نیز دارد؟ این سه برنامه در حوزه محرومیت‌زدایی دارای چه مزایا و معایبی هستند؟ و روند برنامه‌ریزی کشور در حوزه محرومیت‌زدایی

بیان / شرح مسئله

مهم‌ترین سند بالادستی در زمینه کاهش و رفع محرومیت برنامه‌های پنج‌ساله توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران است که در جایگاه جهت‌دهنده به مسیر توسعه کشور و قانونی برای تخصیص منابع و امکانات در مناطق کشور و نقشه عمل دستگاه‌های مدیریتی عمل می‌کند. بر این اساس، متن پیش‌رو در پی پاسخ به چنین پرسش‌هایی در مورد محتوای برنامه‌های توسعه پنجم تا هفتم کشور است: آیا برنامه‌های توسعه ملی آن‌گونه که انتظار می‌رود ملی است و گروه‌های مختلف بر ساکنان ملت ایران از جمله اقشار و مناطق محروم کشور را نیز پوشش می‌دهد و دغدغه کاهش و رفع محرومیت‌های آنان را نیز دارد؟ در حوزه محرومیت‌زدایی دارای چه مزایا و معایبی است؟ در واقع، در مهم‌ترین برنامه‌های توسعه اجتماعی کشور، توجه به موضوع محرومیت‌زدایی چگونه بوده و چه تحولاتی یافته است؟ روش تحقیق، کتابخانه‌ای یا اسنادی است که در قالب شیوه تحلیل محتوای مضمونی انجام شده و مفاد قانونی مرتبط با محرومیت‌زدایی از برنامه‌های پنج‌ساله توسعه پنجم تا هفتم استخراج و تحلیل شده‌اند.

نقطه نظرات / یافته‌های کلیدی

برنامه پنجم در حوزه محرومیت‌زدایی ضعیف است. این برنامه را می‌توان در راستای تشدید مسئولیت‌زدایی اجتماعی از دولت خواند. دغدغه مناطق محروم در جایگاه توسعه‌ای به حاشیه رانده می‌شود و ذیل «گسترش عدالت اجتماعی» به کلی گویی روی آورده است. همچنین، این نگاه فریب‌دهنده که گویی با افزایش تولید ثروت در جامعه سهم محرومان نیز بیشتر خواهد شد و کمبودها با تور حمایتی یارانه مستقیم جبران می‌شود به‌عنوان جایگزینی برای سیاست‌های مبتنی بر رویکرد چتر حمایتی، بر این برنامه حاکم است. با این حال، در مواردی پیشرفت‌هایی در این برنامه صورت گرفته است؛ از جمله، توجه آن به محرومیت اجتماعی جنسیتی و تأکید بر حمایت از اقشار محروم و زنان سرپرست خانوار و نیز، توجه به نابرابری جنسی در آموزش در مناطق محروم. در برنامه ششم توسعه نسبت به برنامه پیش از آن توجه به محرومیت‌زدایی و اقدامات توسعه‌ای آن افزایش یافته است.

همچنین، به سرمایه‌گذاری برای توسعه زیرساخت‌های خدمات الکترونیکی توسط وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات در مناطق محروم و روستایی می‌پردازد، به گونه‌ای که امکان ارائه حداقل چهار خدمت الکترونیکی اصلی دولت (سلامت، آموزش، کشاورزی و بانکی) در هشتاد درصد (۸۰٪) روستاهای بالای بیست خانوار کشور امکان‌پذیر شود. این مورد برای توسعه اشتغال و بازاریابی‌های نوین یا توسعه گردشگری روستایی و بوم‌گردی واجد اهمیت است. در قانون برنامه هفتم پیشرفت، در قیاس با برنامه‌های توسعه پیش از خود، تحولاتی در موضوع محرومیت‌زدایی صورت گرفته و دغدغه توسعه این مناطق افزایش یافته است. این برنامه به اشتغال و خودتکایی اقتصادی که از مهم‌ترین مسائل مناطق محروم و عامل مهاجرت مردم این مناطق به کلان‌شهرهاست و نیز کاهش تردد و محرومیت اجتماعی، توانمندسازی اقشار و گروه‌های آسیب‌دیده اجتماعی و بهبود کیفیت زندگی پرداخته است. همچنین وجوه دیگری چون بهداشت و مسائل آموزشی و فرهنگی در این مناطق را تحت پوشش قرار داده است. با وجود موارد فوق‌الذکر، در کنار غفلت از توجه ویژه به وضعیت زنان سرپرست خانوار در مناطق محروم، این برنامه در جایگاه برنامه پیش‌ران و ملی توسعه و پیشرفت، چندان روزآمد نیست و در مورد مسئله مهم اتباع افغانستانی در سال‌های اخیر در مناطق محروم که مناطقی بسیار شکننده نیز هستند سکوت کرده و برای آن برنامه‌ای مدون و درخور ارائه نمی‌کند.

پیشنهاد راهکارهای تقنینی، نظارتی یا سیاستی

- لازم است مفهوم محرومیت و شاخص‌ها و مصادیق آن به دقت تعریف شود.
- در پرداختن به مناطق محروم در جایگاه محیط‌هایی شکننده، مسائل روز آنها لحاظ شود.
- دهستان به‌عنوان سطح ژئوپلیتیکی (تقسیمات سیاسی-اداری) عملکرد برنامه‌ها در مناطق محروم گنجانده شود.
- در برنامه‌های توسعه به نابرابری جنسیتی و توانمندسازی زنان در مناطق محروم توجه بیشتری شود.
- در برنامه‌ها، اولویت با اقدامات از نوع توسعه‌ای باشد.
- در پرداختن به مناطق محروم، ابعاد مختلف محرومیت اجتماعی همچون بهداشت، آموزش، مسکن، آب، راهسازی، توانمندسازی زنان و به‌ویژه اشتغال مورد توجه قرار گیرد.

۱. مقدمه

در ادامه روند بررسی موضوع محرومیت‌زدایی در برنامه‌های پنج‌ساله توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، که پس از انقلاب اسلامی از سال ۱۳۶۸ به بعد پی گرفته شده‌اند، در این گزارش به برنامه‌های پنجم تا هفتم^۱ مربوط به سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۴۰۷ می‌پردازیم.

در اینجا به ذکر مختصری از مفهوم محرومیت‌زدایی و سطوح آن اکتفا می‌کنیم.^۲ منظور تلاش برای رفع محرومیت اجتماعی است. در تعریف محرومیت اجتماعی، شاخص‌ها و عناصری اقتصادی-رفاهی و اجتماعی مدنظر است و عدم برخوردار بودن یا کم‌برخورداری از نیازهای اساسی چون تغذیه، مسکن، اشتغال، آموزش، بهداشت، پوشاک و حمل‌ونقل را در بر می‌گیرد. به عقیده تورنز^۳ محرومیت اجتماعی، مفاهیمی اقتصادی چون فقر، مفاهیم سیاسی همچون حقوق شهروندی و اجتماعی چون نابرابری جنسی را در بر می‌گیرد. لذا، محرومیت اجتماعی در برگیرنده دسترسی به مسکن مناسب، آموزش، اشتغال، تخصص، فضاهای خصوصی و عمومی مناسب است [۱]. تعریف فیتزپتریک^۴ از محرومیت اجتماعی بیش از دیگران به آنچه مورد نظر مادر این متن بوده نزدیک است. در تعریف او، تأکید محوری بر برابری و عدالت اجتماعی است. او بر برابری در رفاه، در منابع و دسترسی به آنها تأکید دارد. همچنین، او به برابری در هزینه‌های دولتی و منابع عمومی، برابری در درآمد نهایی و باز توزیع ثروت، برابری در استفاده از خدمات اجتماعی و نتایج بهره‌وری از این خدمات برای همگان اشاره می‌کند [۲].

در بحث از محرومیت‌زدایی در برنامه‌های توسعه، ابتدا به موارد قانون برنامه و حوزه‌هایی که در هر برنامه مورد توجه قرار گرفته (آموزش، بهداشت، مسکن، اشتغال، تولید اقتصادی، راهسازی و عمران و...) و تحولات آنها در برنامه‌های مختلف پرداخته می‌شود. در گام بعد و بر همین مبنا، گونه‌شناسی و تحلیل برنامه‌ها از منظر توسعه منطقه‌ای صورت خواهد گرفت. بحث شده است که اقدامات برنامه‌های توسعه از کدام گونه (خدماتی و رفاهی، عمرانی و توسعه‌ای) بوده است؟ بدین منظور اینکه مشخص شود برنامه، اهمیتی در راستای توسعه منطقه دارد یا صرفاً به ارائه برخی خدمات معیشتی برای مثال تأمین آب یا راه بسنده کرده است؟ چرا که، اگر برنامه به اقدامات زیربنایی و توسعه‌ای، اولویت ندهد صرف اقدامات خدماتی و رفاهی و عمرانی مؤثر نبوده و در بسیاری موارد تنها تسریع‌کننده و هموارکننده راه مهاجرت از مناطق محروم به دیگر نقاط به‌ویژه کلان‌شهرهاست. شایان ذکر است که این سطح‌بندی یا گونه‌شناسی در ادامه مسیر و مطالعات دیگر می‌تواند جرح و تعدیل شود. در اینجا، برای ممکن شدن بررسی موضوع و تحلیل، آن را به صورت اولیه و آغازین به کار بسته‌ایم. منظور از اقدامات خدماتی و رفاهی، اموری مانند تأسیس خانه بهداشت، حمایت مالی یا مستمری ماهیانه به خانوارهای نیازمند، تأسیس دادگستری و ساخت مدرسه است. منظور از اقدامات عمرانی، اموری مانند راهسازی، تأمین آب آشامیدنی و برق‌رسانی است. اقدامات توسعه‌ای، ناظر بر اموری است که به بهره‌وری اقتصادی و اشتغال انجامیده و سبب تثبیت جمعیت یا مهاجرت معکوس به روستاها و نقاط شهری کوچک و مهاجر فرست که معمولاً در پی اشتغال به شهرهای بزرگتر مهاجرت می‌کنند می‌شود؛ از قبیل تأسیس یا تثبیت کارگاه‌های اشتغال، گسترش کشاورزی و کشت و صنعت، دام‌پروری، آموزش‌های فنی و حرفه‌ای و مرتبط با اشتغال و توسعه صنعت گردشگری.

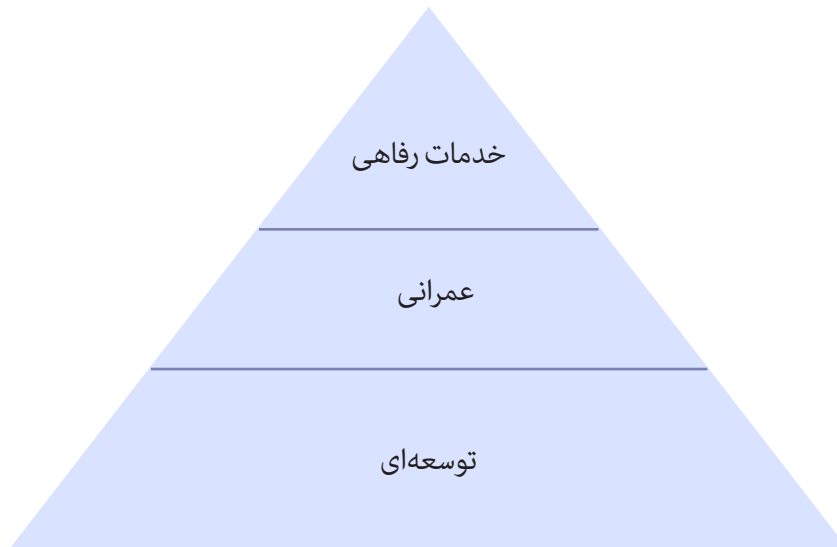
۱. در عنوان برنامه هفتم به جای اصطلاح «توسعه» اصطلاح «پیشرفت» به کار رفته و عنوان بدین شکل تغییر یافته است: برنامه پنج‌ساله هفتم پیشرفت جمهوری اسلامی ایران (۱۴۰۳-۱۴۰۷).

۲. برای تعاریف مفصل‌تر رجوع شود به گزارش: محرومیت‌زدایی در برنامه‌های توسعه (۱): برنامه‌های اول تا چهارم پس از انقلاب: ۱۳۸۸-۱۳۶۸.

3. Thorns

4. Fitzpatrick

شکل ۱. نمودار گونه شناسی برنامه های توسعه در حوزه محرومیت زدایی

مأخذ: یافته های محقق.

۲-۱. برنامه های توسعه سال های ۱۴۰۷ - ۱۳۹۰

۲-۲. برنامه پنجم توسعه سال های ۱۳۹۵ - ۱۳۹۰

جدول ۱. اقدامات برنامه پنجم توسعه در حوزه محرومیت زدایی [۳]

ردیف	موارد قانون برنامه	حوزه عملکرد	نوع اقدام
۱	<p>- امور اقتصادی (ب) گسترش عدالت اجتماعی با: ۴- تنظیم همه فعالیت های مربوط به رشد و توسعه اقتصادی بر پایه عدالت اجتماعی و کاهش فاصله میان درآمدهای طبقات و رفع محرومیت از قشرهای کم درآمد با تأکید بر موارد زیر: -۱-۳۴- جبران نابرابری های غیرموجه درآمدی از طریق سیاست های مالیاتی، اعطای یارانه های هدفمند و سازوکارهای بیمه ای. -۲-۳۴- تکمیل بانک اطلاعات مربوط به اقشار دو دهک پایین درآمدی و به هنگام کردن مداوم آن. -۳-۳۴- هدفمند کردن یارانه های آشکار و اجرای تدریجی هدفمند کردن یارانه های غیرآشکار. ... -۵-۳۴- اقدامات لازم برای جبران عقب ماندگی های حاصل از دوران های تاریخی گذشته با تأکید بر: ... -۷-۳۵- حمایت از اقشار محروم و زنان سرپرست خانوار.</p>	حمایتی اقتصادی	خدماتی و رفاهی

۱. این برنامه یک سال بیشتر به طول می انجامد و در ۱۳۹۵ نیز اعمال می شود.

ردیف	موارد قانون برنامه	حوزه عملکرد	نوع اقدام
۲	<p>ماده (۱۹) الف) در راستای تحقق بند «۸» سیاست‌های کلی ابلاغی و با هدف ارتقای کیفی سه حوزه دانش، مهارت و تربیت اسلامی به دولت اجازه داده می‌شود برنامه تحول بنیادین در نظام آموزش و پرورش کشور را در چارچوب قوانین موضوعه و با رعایت اولویت‌های ذیل تدوین نماید و پس از تصویب در هیئت‌وزیران به اجرا درآورد:</p> <p>... ۱۶. ایجاد تعامل آموزشی سازنده با دیگر کشورها و مراکز بین‌المللی مانند یونسکو، آیسسکو و یونیوک. ... د) وزارت آموزش و پرورش موظف است به منظور تضمین دسترسی به فرصت‌های عادلانه آموزشی به تناسب جنسیت و نیاز مناطق به‌ویژه در مناطق کمتر توسعه‌یافته و رفع محرومیت آموزشی، نسبت به آموزش از راه دور و رسانه‌ای و تأمین هزینه‌های تغذیه، رفت و آمد، بهداشت و سایر امور مربوط به مدارس شبانه‌روزی اقدام نماید.</p>	آموزش	خدماتی و رفاهی و توسعه‌ای
۳	<p>سرمایه‌گذاری خارجی</p> <p>ماده (۱۱۲) به منظور سامان‌دهی مناطق آزاد و ویژه اقتصادی و ایفای نقش مؤثر آنها در تحقق اهداف سند چشم‌انداز بیست‌ساله نظام، اعمال مدیریت یکپارچه و ایجاد رشد اقتصادی مناسب در این مناطق، هم‌پیوندی و تعامل اثرگذار اقتصاد ملی با اقتصاد جهانی و ارائه الگوی توسعه ملی در بخش‌های مختلف:</p> <p>... ز) به منظور زدودن فقر از چهره مناطق آزاد تجاری، سازمان‌های مناطق آزاد موظفند حداقل یک درصد (۱٪) از محل وصول عوارض ورود و صدور کالاها و خدمات این مناطق را از طریق نهادهای حمایتی به محرومین و نیازمندان بومی این مناطق اختصاص دهند.</p>	حمایتی	خدماتی و رفاهی
۴	<p>ماده (۱۹۶) دولت موظف است به منظور تقویت کفّی و کیفی بسیج مستضعفان و حضور بیشتر نیروهای مردمی در صحنه‌های امنیت و دفاع از کشور، آرمان‌ها و مبانی اندیشه انقلاب اسلامی و توسعه فرهنگ امر به معروف و نهی از منکر اقدامات و تسهیلات لازم را در طول برنامه به شرح زیر فراهم نماید:</p> <p>... ط) پشتیبانی از رده‌های مقاومت بسیج جامعه زنان به‌ویژه در فعالیت‌های مربوط به توسعه فرهنگ عفاف و حجاب و تحکیم بنیاد خانواده. ... تبصره «۲» به دستگاه‌های اجرایی اجازه داده می‌شود متناسب با میزان آمادگی سازمان بسیج سازندگی، اجرای بخشی از فعالیت‌های آموزشی، بهداشتی، فرهنگی و غنی‌سازی اوقات فراغت و پروژه‌های عمرانی خود از قبیل احداث و تعمیر مساجد، مدارس و خانه‌های بهداشت روستایی، بیابان‌زدایی، جنگل‌کاری، آبرسانی به روستاها و همچنین در مناطق محروم، روستایی و مرزی را به آن سازمان واگذار نماید تا با استفاده از نیروهای داوطلب بسیجی و مردمی و جوانان و متخصصان به نحو سازمان‌یافته، اجرا نمایند.</p>	عمرانی	عمرانی

همان پرداختن محدود نیز عمدتاً خدماتی و رفاهی (۳ اقدام) است و وجوه عمرانی و توسعه‌ای مناطق محروم چندان مطرح نیست، ۱ اقدام عمرانی و ۱ اقدام توسعه‌ای تدوین شده است. ضمن اینکه، نگاه فریب‌دهنده که گویی با افزایش تولید ثروت در جامعه سهم محرومان نیز بیشتر خواهد شد و از مواهب توسعه سهم بیشتری خواهند برد و هر جا که نقصانی وجود دارد از طریق تور حمایتی یارانه مستقیم، به‌عنوان جایگزینی برای سیاست‌های مبتنی بر رویکرد چتر حمایتی حاکم بر این برنامه، جبران خواهد شد.

به‌طور کلی، در این برنامه، حوزه محرومیت‌زدایی، در حال حذف شدن است. این برنامه را می‌توان در راستای تشدید مسئولیت‌زدایی اجتماعی از دولت در سال‌های پرداخت یارانه‌ها که از اواسط دهه ۱۳۸۰ آغاز شد خواند. دغدغه مناطق محروم در جایگاه توسعه‌ای به حاشیه رانده می‌شود و ذیل «گسترش عدالت اجتماعی» به کلی‌گویی‌هایی رفع تکلیفی چون کاهش نابرابری‌های ناموجه درآمدی یا کاهش فاصله طبقاتی روی می‌آورد. از منظر پرداختن به ابعاد مختلف محرومیت‌زدایی و انواع اقدامات توسعه‌ای، عمرانی و خدماتی و رفاهی نیز باید گفت،

حاشیه‌نشینی در مناطق آزاد تجاری چون چابهار که جمعیتی قابل توجه به امید کسب نان از سرریز این مناطق به آن مکان‌ها پناه آورده‌اند، گشودن بایی مبنی بر «زدودن فقر از چهره مناطق آزاد تجاری، سازمان‌های مناطق آزاد موظفند حداقل یک درصد (۱٪) از محل وصول عوارض ورود و صدور کالاها و خدمات این مناطق را از طریق نهادهای حمایتی به محرومین و نیازمندان بومی این مناطق» را باید پیشرفتی در برنامه‌های توسعه دانست.

۲-۲. برنامه ششم توسعه سال‌های ۱۴۰۲ - ۱۳۹۶

با وجود موارد فوق‌الذکر، هرچند نمی‌توان نادیده انگاشت که به‌رغم اینکه در سطح ملی و کلان توسعه مناطق محروم چندان موضوعیت ندارد، اما در برخی موارد پیشرفت‌هایی در این برنامه صورت گرفته است. از جمله این موارد، توجه به محرومیت اجتماعی در بُعد جنسیتی و تأکید بر حمایت از اقشار محروم و زنان سرپرست خانوار است. به رسمیت شناختن این موضوع در جایگاه مدیریت زنان در خانوار و لزوم حمایت از آن دارای اهمیت است. همچنین است در این زمینه، توجه به نابرابری جنسی و آموزشی به‌ویژه در مناطق محروم، در شرایط زندگی مدرن که در آن تخصص‌گرایی یک اصل غیرقابل انکار و ضروری بوده مبحثی قابل توجه است. نیز، با توجه به بحران

جدول ۲. اقدامات برنامه ششم توسعه در حوزه محرومیت‌زدایی [۴]

ردیف	موارد قانون برنامه	حوزه عملکرد	نوع اقدام
۱	ماده (۲) موضوعات زیر مسائل محوری برنامه است. دولت موظف است طرح‌های (پروژه‌های) مرتبط با آنها و همچنین مصوبات ستاد فرماندهی اقتصاد مقاومتی صرفاً در حوزه‌های ذیل‌الذکر را در بودجه سالانه اعمال نماید. ... ت موضوعات خاص کلان فرابخشی در مورد بهبود محیط کسب‌وکار، اشتغال، فضای مجازی، بهره‌وری تأمین منابع مالی برای اقتصاد کشور، نظام عادلانه پرداخت و رفع تبعیض، توانمندسازی محرومان و فقرا (با اولویت زنان سرپرست خانوار)، بیمه‌های اجتماعی و سامان‌دهی و پایداری صندوق‌های بیمه‌ای و بازنشستگی و پیشگیری و کاهش آسیب‌های اجتماعی و اجرای سند تحول بنیادین آموزش و پرورش، فرهنگ عمومی و سبک زندگی ایرانی-اسلامی.	توانمندسازی	توسعه‌ای
۲	ماده (۶۳) ح) دولت موظف است در طول سال‌های برنامه اعتبار و منابع لازم را در جهت ترویج ارزش‌های ایرانی-اسلامی و توسعه فرهنگ مطالعه و پژوهش در مناطق محروم روستایی و مناطق عشایری و مرزی در اختیار قانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان قرار دهد.	آموزشی و پژوهشی	توسعه‌ای
۳	ماده (۶۷) الف) به وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات اجازه داده می‌شود نسبت به افزایش ظرفیت انتقال (ترانزیت) پهنای باند عبوری از کشور به سی‌ترابیت بر ثانیه اقدام نماید و برای ارائه خدمات ماهواره‌ای سنجش از راه دور و توسعه خدمات و کاربردهای فناوری اطلاعات و ارتباطات از طریق دستگاه‌های وابسته نسبت به مشارکت و سرمایه‌گذاری با بخش خصوصی و شرکت‌های خارجی در طرح‌های (پروژه‌های) فیبرنوری و طرح‌های (پروژه‌های) زیرساختی ارتباطات و فناوری اطلاعات، ماهواره‌های سنجشی و مخابراتی و توسعه زیرساخت‌های علوم و فناوری فضایی به‌استثنای شبکه‌های مادر مخابراتی، امور واگذاری فرکانس و شبکه‌های اصلی تجزیه و مبادلات و مدیریت خدمات پایه پستی و با رعایت سیاست‌های کلی اصل چهل و چهارم (۴۴) قانون اساسی و سیاست‌های کلی برنامه ششم توسعه به‌ویژه مسائل امنیتی در بخش فناوری اطلاعات و ارتباطات و سیاست‌ها و مصوبات شورای عالی فضای مجازی برای برآورده کردن نیازهای کشور اقدامات زیر را به عمل آورد: ... ۲. در توسعه زیرساخت‌های خدمات الکترونیکی در مناطق محروم و روستایی سرمایه‌گذاری نماید، به‌گونه‌ای که امکان ارائه حداقل چهار خدمت الکترونیکی اصلی دولت (سلامت، آموزش، کشاورزی و بانکی) در هشتاد درصد (۸۰٪) روستاهای بالای بیست خانوار کشور امکان‌پذیر گردد.	زیرساخت‌های الکترونیکی	توسعه‌ای

۱. این برنامه یک‌سال بیشتر به طول می‌انجامد و در سال‌های ۱۴۰۱ و ۱۴۰۲ نیز به‌عنوان مبنای عملکرد شناخته می‌شود.

ردیف	موارد قانون برنامه	حوزه عملکرد	نوع اقدام
۴	<p>ماده (۷۴)</p> <p>... (ب) کلیه پزشکان، دندان‌پزشکان و داروسازانی که در استخدام پیمانی و یا رسمی دستگاه‌های اجرایی موضوع این قانون هستند، مجاز به فعالیت انتفاعی پزشکی در سایر مراکز تشخیصی، آموزشی، درمانی و بیمارستان‌های بخش خصوصی، عمومی غیردولتی با رعایت تبصره (۱۱) ماده واحده قانون ممنوعیت تصدی بیش از یک شغل مصوب ۱۳۷۳/۱۰/۱۱ و یا فعالیت انتفاعی پزشکی در بخش خصوصی مرتبط با حوزه ستادی مربوط به غیر از دستگاه اجرایی خود نیستند. مسئولیت اجرای این بند به عهده وزرای وزارتخانه‌های مربوطه و معاونان آنها و مسئولان مالی دستگاه‌های مذکور است. دولت مکلف است در اجرای این حکم با جبران خدمات ذی‌نفعان از طریق اعمال تعرفه خاص در چارچوب بودجه سنواتی اقدام نماید. اجرای این حکم مشروط به جبران محرومیت از کار در بخش خصوصی، پرداخت حقوق مناسب و تأمین اعتبار در بودجه‌های سنواتی است. تبصره (۱۱) مصادیق نقاط محروم موضوع این ماده و نام فرد و علت آن به‌عنوان موارد استثنا به پیشنهاد دستگاه اجرایی مربوطه و تأیید وزارت بهداشت درمان و آموزش پزشکی تعیین می‌گردد. تبصره (۲) مطب پزشکان و دندان‌پزشکان متخصص در نقاط محروم در صورت نیاز و ضرورت به تشخیص رئیس دانشگاه یا دانشکده علوم پزشکی آن نقطه تعیین می‌شود و مطب پزشکان و دندان‌پزشکان عمومی از شمول این بند مستثنا است. ... (ح) وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی موظف است تقاضای تخصیص نیروهای پزشکی طرح نیروی انسانی مورد نیاز سازمان تأمین اجتماعی را براساس تفاهم و همکاری متقابل با اولویت مناطق محروم بررسی و تأمین نماید.</p>	سلامت	خدماتی و رفاهی
۵	<p>ماده (۷۹) دولت موظف است در طول اجرای قانون برنامه علاوه بر پرداخت یارانه فعلی، هر سال حداقل مستمری خانوارهای مددجویان تحت حمایت کمیته امداد امام خمینی (ره) و سازمان بهزیستی را متناسب با سطح محرومیت بر مبنای متوسط بیست درصد (۲۰٪) حداقل دستمزد مصوب شورای عالی کار، در چارچوب بودجه سنواتی و از محل درآمد قانون هدفمند کردن یارانه‌ها با حذف خانوارهای پردرآمد و درج ردیف مستقل در جدول موضوع ماده (۳۹) این قانون، از طریق دستگاه‌های مذکور پرداخت نماید.</p>	حمایتی	خدماتی و رفاهی
۶	<p>ماده (۸۳)</p> <p>(الف) سازمان‌های مناطق آزاد مکلفند به منظور زدودن فقر از چهره مناطق آزاد تجاری یک‌درصد (۱٪) از محل وصول عوارض ورود کالا و خدمات این مناطق را پس از واریز به خزانه کل کشور طبق بودجه سنواتی از طریق کمیته امداد امام خمینی (ره) و سازمان بهزیستی برای اشتغال محرومان و نیازمندان بومی این مناطق اختصاص دهند.</p>	حمایتی	خدماتی و رفاهی
۷	<p>ماده (۱۰۶)</p> <p>... (ب) دولت موظف است پشتیبانی‌های لازم را به منظور افزایش توان دفاعی کشور در تراز قدرت منطقه‌ای و تأمین منافع و امنیت ملی، با انجام اقدامات اساسی زیر به عمل آورد: ... ۲-۵- توسعه و مشارکت بسیج سازندگی در کمک به دولت در امر محرومیت‌زدایی و سازندگی کشور.</p>	توسعه‌ای	توسعه‌ای

خدمات الکترونیکی توسط وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات در مناطق محروم و روستایی می‌پردازد، به گونه‌ای که امکان ارائه حداقل چهار خدمت الکترونیکی اصلی دولت (سلامت، آموزش، کشاورزی و بانکی) در هشتاد درصد (۸۰٪) روستاهای بالای بیست خانوار کشور امکان‌پذیر گردد. این موضوع به‌ویژه در تحصیل و کسب تخصص و ارتباطات مدرن و فراهم آوردن زیرساخت برای توسعه اشتغال و بازاریابی‌های نوین یا توسعه گردشگری روستایی و بوم‌گردی مثلاً در پلتفرم‌های مجازی - دارای اهمیت است.

در برنامه ششم توسعه توجه به محرومیت‌زدایی بهبود یافته و اقدامات توسعه‌ای آن نیز افزایش یافته است. اقدامات توسعه‌ای آن (۴ اقدام) بیشترین و سپس خدمات و رفاهی (۳ اقدام) را در حوزه محرومیت‌زدایی شامل می‌شود. از جمله اینکه به توانمندسازی و خوداتکایی اقشار و گروه‌های محروم و فقرا (با اولویت زنان سرپرست خانوار) تأکید دارد. اینکه در توجه به محرومیت اجتماعی به محرومیت‌زدایی جنسیتی نیز وقوف دارد، قابل توجه است. همچنین، به سرمایه‌گذاری برای توسعه زیرساخت‌های

امداد امام خمینی (ره) و سازمان بهزیستی برای اشتغال محرومان و نیازمندان بومی این مناطق اختصاص یابد.

۲-۳. برنامه هفتم توسعه سال های ۱۴۰۷ - ۱۴۰۳

علاوه بر آن، ذیل ماده (۸۳) به حفظ اصل مذکور در برنامه پنجم توسعه برای محرومیت زدایی از مناطق آزاد تجاری اشاره می کند: جهت «زدودن فقر از چهره مناطق آزاد تجاری یک درصد (۱٪) از محل وصول عوارض ورود کالا و خدمات این مناطق ... پس از واریز به خزانه کل کشور طبق بودجه سنواتی از طریق کمیته

جدول ۳. اقدامات برنامه هفتم پیشرفت در حوزه محرومیت زدایی [۵]

ردیف	موارد قانون برنامه	حوزه عملکرد	نوع اقدام
۱	<p>ماده (۶) به منظور توسعه اشتغال به ویژه اشتغال های حاصل از ایجاد کسب و کارهای خرد خانگی (تا دو نفر شاغل)، کارگاه های خرد (تا هفت نفر شاغل) و کارگاه های کوچک (تا بیست نفر شاغل) با اولویت استقرار در مناطق محروم و روستایی از سال اول برنامه اقدامات زیر انجام می گیرد:</p> <p>الف) وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی مکلف است با همکاری دستگاه های اجرایی و مؤسسات، نهادها و شرکت های ارائه دهنده خدمات توسعه کسب و کار، برای ایجاد یا توسعه کسب و کارهای خرد خانگی و کارگاه های خرد و کوچک؛</p> <p>۱. نسبت به تهیه برنامه کمی سالانه به تفکیک سهمیه وزارتخانه های جهاد کشاورزی، صنعت، معدن و تجارت، میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی، آموزش و پرورش، ارتباطات و فناوری اطلاعات، تعاون، کار و رفاه اجتماعی، فرهنگ و ارشاد اسلامی و معاونت علمی، فناوری و اقتصاد دانش بنیان ریاست جمهوری، بنیاد شهید و امور ایثارگران، کمیته امداد امام خمینی (ره)، سازمان بهزیستی کشور، سازمان بسیج سازندگی، سازمان زندان ها و اقدامات تأمینی و تربیتی کشور و همچنین مؤسسات، نهادها و شرکت های ارائه دهنده خدمات توسعه کسب و کار با توزیع استانی برای اشتغال زایی از محل ایجاد و توسعه کسب و کارها اقدام نماید.</p> <p>۲. نسبت به انتخاب مؤسسات، نهادها و شرکت های ارائه دهنده خدمات توسعه کسب و کار برخوردار از الگو (مدل)، تجربه و شبکه تسهیلگری و دارای ماهیت غیردولتی، از جمله «مؤسسات و نهادهای عمومی غیردولتی، کمیته امداد امام خمینی (ره)، بنیاد برکت ستاد اجرایی فرمان حضرت امام (ره)، بنیاد علوی، بنیاد مستضعفان انقلاب اسلامی، سازمان بسیج سازندگی، سازمان بهزیستی کشور، مراکز نیکوکاری وابسته به نهادها و سازمان های خیریه ای و سایر مؤسسات و مراکز نیکوکاری، گروه های جهادی، سازمان های مردم نهاد و بخش خصوصی» به عنوان رابط میان دولت و مردم و تعیین سهمیه برای هر یک از آنها با وظایف شناسایی ظرفیت های محیط کسب و کار، شناسایی و اهلیت سنجی متقاضیان، تسهیلگری و ارتقای کسب و کارها اقدام نماید. سهمیه ایجاد کسب و کارهای نهاد های موضوع این جزء به نحوی تعیین می گردد که هر سال نسبت به عملکرد آنها در سال قبل حداقل ده درصد (۱۰٪) افزایش یابد.</p> <p>۳. نهادها و دستگاه های متولی اشتغال با همکاری وزارت امور اقتصادی و دارایی و وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی مکلفند مشوق های لازم را برای توسعه و تقویت نهادهای پشتیبان کسب و کارهای خرد خانگی نظیر شرکت های فعال در توسعه بازار، تأمین نهاد و خدمات کسب و کار ایجاد کنند. گزارش افراد توانمند شده از محل این جزء، سالانه توسط دستگاه ها و نهادهای مذکور به دولت و مجلس ارائه می شود.</p> <p>تبصره (۱۱) «وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی می تواند براساس عملکرد سالانه هر یک از دستگاه ها نسبت به جابه جایی سهمیه آنها اقدام نماید. دستگاه های اجرایی و مؤسسات، نهادها و شرکت های ارائه دهنده خدمات توسعه کسب و کار می توانند حسب عملکرد واحدهای استانی خود، سهمیه های ابلاغی را تا بیست و پنج درصد (۲۵٪) میان استان ها جابه جا نمایند.</p> <p>تبصره (۱۲) «مؤسسات، نهادها و شرکت های ارائه دهنده خدمات توسعه کسب و کار می توانند علاوه بر اجرای سهمیه خود براساس قراردادهای منعقد شده با دستگاه های اجرایی فوق الذکر عاملیت اجرایی تحقق اهداف آنها را برعهده گیرند.</p> <p>ب) تسهیلات بانکی اعطایی به کسب و کارهای خرد خانگی و کارگاه های خرد به صورت قرض الحسنه و در مورد کارگاه های کوچک به صورت تسهیلات ارزان قیمت است.</p> <p>تبصره (۱۱) «مابه التفاوت نرخ تسهیلات ارزان قیمت اعطایی به کارگاه های کوچک از طریق مشارکت مالی دولت با بانک ها یا پرداخت مابه التفاوت نرخ تسهیلات تأمین می شود.</p> <p>تبصره (۱۲) «سازمان مکلف است در سقف اهداف سالانه این نوع کسب و کارها که با پیشنهاد وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی به تصویب شورای عالی اشتغال می رسد و همچنین میزان تسهیلات مورد نیاز آنها منابع قرض الحسنه مورد نیاز و منابع بودجه عمومی برای کمک به زیرساخت، یارانه سود تسهیلات، کمک و تسهیلات و تلفیق با منابع بانکی را در لوایح بودجه سنواتی پیش بینی نماید.</p>	اشتغال	توسعه ای

ردیف	موارد قانون برنامه	حوزه عملکرد	نوع اقدام
۱	تبصره «۳» بانک مرکزی مکلف است ضمن تعیین سهم بانک‌های عامل در اعطای منابع قرض الحسنه، نسبت به توسعه روش‌های مالی زنجیره‌ای، افزایش دامنه شمول وثایق از قبیل احتساب مابه التفاوت ارزش وثیقه از مانده تسهیلات، منافع حاصل از قراردادها و سایر دارایی‌های قابل توثیق، اصلاح سازوکارهای اعتبارسنجی، وثیقه‌گذاری، ضمانت و پذیره‌نویسی و ایجاد مشوق‌های لازم برای بانک‌ها در تسریع تشکیل پرونده اعطای تسهیلات و ایجاد شبکه (کانال)‌های ارتباطی با مردم اقدام نماید. مسئولیت حسن اجرای این تبصره با بانک مرکزی می‌باشد. تبصره «۴» اعطای تسهیلات بانکی به متقاضیان ایجاد و توسعه کسب‌وکارهای خرد خانگی صرفاً بر مبنای اعتبارسنجی و یا اخذ سفته از متقاضی انجام می‌پذیرد. تبصره «۵» مؤسسات، نهادها و شرکت‌های ارائه‌دهنده خدمات توسعه کسب‌وکار که براساس قانون تشکیل می‌شوند، مشمول حکم این ماده هستند. بانک مرکزی مکلف است گزارش عملکرد تبصره‌های «۱» و «۳» این بند را هر ۶ ماه یک بار به مجلس ارسال نماید. پ) به منظور توسعه پایگاه‌های آمار و اطلاعات بازار کار و سامانه‌های کاربری برای استفاده همه بخش‌ها از جمله بخش خصوصی، شهرداری‌ها و سازمان‌های مردم‌نهاد و نظارت بر فعالیت آنها، وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی با همکاری مرکز آمار ایران و سایر مراجع اطلاعاتی مکلف است حداکثر ظرف سه ماه از لازم‌الاجرا شدن این قانون نسبت به طراحی و استقرار «سامانه ملی اطلاعات بازار کار» مشتمل بر توصیف و تحلیل سالانه وضعیت بازار کار، برآورد وضعیت آتی بازار کار در دوره‌های کوتاه‌مدت، میان‌مدت و بلندمدت به تفکیک مهارت‌ها، تخصص‌ها و توزیع جغرافیایی، برآورد تقاضای بازار کار به تفکیک سطوح تحصیلی، جنسیت و توزیع منطقه‌ای (تا سطح شهرستان) و اعلام استانداردهای مشاغل با رعایت قانون مدیریت داده‌ها و اطلاعات ملی و قانون تسهیل صدور مجوزهای کسب‌وکار مصوب ۱۳۸۴/۱۲/۲۴ با اصلاحات و الحاقات بعدی در چارچوب استاندارد بین‌المللی طبقه‌بندی مشاغل و حرف (آی.اس.سی.او) با رعایت موازین شرعی اقدام کند. ت) وزارت جهاد کشاورزی مکلف است در چارچوب قوانین و در راستای کارآمدسازی ظرفیت‌ها و توانمندسازی زنان روستایی و عشایر نسبت به تدوین برنامه توسعه کسب‌وکارهای خرد روستایی براساس مزیت رقابتی مناطق و تکمیل زنجیره ارزش، ایجاد شبکه ملی تعاونی‌های زنان با هدف آموزش چرخه تولید و بازاریابی، خود تنظیم‌گری و رتبه‌بندی تعاونی‌ها، ارائه تسهیلات اشتغال‌زایی و حمایت‌های مالیاتی از تعاونی‌ها براساس نظام رتبه‌بندی و راه‌اندازی بازارهای محلی اقدام نماید.	اشتغال	توسعه‌ای
۲	ماده (۱۰) به منظور اصلاح چارچوب و اعمال سیاست‌گذاری پولی اقدامات زیر انجام می‌گیرد: ... پ) بانک مرکزی به منظور اصلاح فرایندهای اعطای تسهیلات مکلف است: ۱. در راستای تحقق عدالت در توزیع منابع بانکی، اعطای تسهیلات را به گونه‌ای مدیریت کند که نسبت تسهیلات به سیرده برای استان‌ها و مناطق محروم و کم‌برخوردار در طول سال‌های اجرای برنامه حداقل بیست درصد (۲۰٪) نسبت به ابتدای برنامه افزایش یابد. بانک مرکزی مکلف است گزارش عملکرد این جزء را سالانه به کمیسیون‌های برنامه و بودجه و محاسبات، اقتصادی و اجتماعی مجلس ارسال نماید.	مالی	توسعه‌ای
۳	ماده (۳۱) به منظور توسعه عدالت اقتصادی و بهبود توزیع درآمد اقدامات زیر تا پایان سال اول برنامه انجام می‌شود: ... ث) دولت مکلف است در طول اجرای برنامه علاوه بر پرداخت یارانه فعلی، هر سال حداقل مستمری خانوارهای مددجویان تحت حمایت کمیته امداد امام خمینی (ره) و سازمان بهزیستی کشور را متناسب با سطح محرومیت بر مبنای متوسط بیست درصد (۲۰٪) حداقل دستمزد مصوب شورای عالی کار، در چارچوب بودجه سنواتی و از محل درآمد قانون هدفمند کردن یارانه‌ها با حذف خانوارهای پردرآمد و در قالب ردیف مستقل از طریق دستگاه‌های مذکور تأمین و پرداخت نماید.	حمایتی	خدمت‌های رفاهی
۴	ماده (۴۸) به منظور تحقق سیاست‌های کلی از جمله رشد اقتصادی، اجرای طرح‌های عظیم اقتصادی ملی، پیش‌ران، روزآمد و مبتنی بر آینده‌نگری و تکمیل زنجیره ارزش و جهش اقتصادی اقدامات زیر انجام می‌شود: ... ذ) به منظور تسهیل و رفع موانع و رشد تولید: ۳. یک‌سوم از سهم بخش تعاون از منابع اجرای سیاست‌های کلی اصل چهارم (۱۴۴) قانون اساسی در قالب بودجه‌های سنواتی به منظور افزایش سرمایه بانک توسعه تعاون و صندوق ضمانت سرمایه‌گذاری تعاون اختصاص می‌یابد تا صرفاً برای اعطای تسهیلات و پوشش خطرپذیری (ریسک) به تعاونی‌های فراگیر ملی با اولویت تعاونی‌های فعال در حوزه کشاورزی یا تأمین انرژی و تعاونی‌های مرزنشین مناطق محروم و تحرک بخشی به صادرات مرزی تخصیص یابد. وزارت امور اقتصادی و دارایی مکلف است منابع مربوط به بخش تعاون حاصل از واگذاری شرکت‌های دولتی را در حسابی مختص به بخش تعاون در خزانه واریز نماید.	مالی	توسعه‌ای

نوع اقدام	حوزه عملکرد	موارد قانون برنامه	ردیف
خدماتی و رفاهی	مسکن	<p>ماده (۵۰) به منظور زمینه سازی و تسهیل دسترسی به مسکن مناسب به ویژه برای افراد واجد شرایط و در راستای ارتقای کمی و کیفی سکونت و در اجرای قانون جهش تولید مسکن وزارت راه و شهرسازی مکلف است اقدامات زیر را در طول برنامه انجام دهد:</p> <p>ت) از طریق توافق با مالکین اراضی غیردولتی فاقد کاربری مسکونی با رعایت ماده (۸) و تبصره (۲) ماده (۹) قانون جهش تولید مسکن و سند آمایش سرزمینی و قانون حفظ کاربری اراضی زراعی و باغ ها نسبت به تأمین زمین برای اجرای طرح های حمایتی ساخت مسکن یا احداث شهرک های مسکونی توسط بخش خصوصی، تعاونی و عمومی غیردولتی با اولویت تعاونی های مردمی و با رعایت ضوابط وزارت راه و شهرسازی اعم از رعایت سرانه های شهری و تأمین خدمات زیربنایی و روبنایی مورد نیاز و سایر قوانین و مقررات اقدام نماید.</p> <p>آیین نامه اجرایی این بند شامل دامنه کاربرد و شیوه توافق با مالکین اراضی غیردولتی ظرف شش ماه از لازم الاجرا شدن این قانون توسط وزارت راه و شهرسازی تهیه می شود و به تصویب شورای عالی شهرسازی و معماری ایران می رسد.</p> <p>تبصره (۲) - در طول اجرای برنامه به منظور تأمین مسکن سازمانی مورد نیاز کارکنان نیروهای مسلح و امنیتی با اولویت مناطق مرزی و محروم عملیاتی:</p> <ol style="list-style-type: none"> ۱. ستاد کل نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران مجاز است نسبت به تأمین زمین مورد نیاز احداث سالانه ۱۰ هزار واحد خانه سازمانی اقدام نماید. وزارت راه و شهرسازی نیز مکلف است با رعایت طرح تفصیلی و آمایش سرزمینی نسبت به تغییر کاربری زمین های معرفی شده با رعایت سایر قوانین و مقررات اقدام نماید. ۲. دولت مکلف است زمین، پشتیبانی های لازم و زیرساخت های مورد نیاز جهت احداث یکصد هزار واحد خانه سازمانی نیروهای فرماندهی انتظامی جمهوری اسلامی ایران (فراجا) را به صورت رایگان تأمین نماید و منابع مورد نیاز آن را در بودجه سنواتی پیش بینی نماید. ۳. وزارت راه و شهرسازی مکلف است زمین مورد نیاز برای احداث حداقل سه هزار واحد خانه سازمانی وزارت اطلاعات را تأمین نماید. ۴. بانک مرکزی مکلف است نسبت به تعیین سهمیه پرداخت تسهیلات بانکی مورد نیاز برای خانه های سازمانی فوق و نظارت بر پرداخت آن توسط بانک های عامل از محل تسهیلات قانون جهش تولید مسکن اقدام نماید. ۵. به فرماندهی انتظامی جمهوری اسلامی ایران (فراجا) اجازه داده می شود با هماهنگی بانک مرکزی و با استفاده از منابع غیربودجه ای خود نسبت به سپرده گذاری برای دریافت تسهیلات کم بهره از محل تسهیلات قانون جهش تولید مسکن اقدام نماید. 	۵
خدماتی و رفاهی، توسعه ای	مسکن	<p>ماده (۵۱) به منظور توسعه، عمران و آبادانی روستاهای کشور و در راستای شناسایی و بهره برداری از ظرفیت های موجود در نواحی روستایی، بهبود وضعیت، ارتقای منزلت اجتماعی، سطح درآمد و کیفیت زندگی روستایی و جایگاه روستاها، اشتغال و تولید، احداث مسکن روستایی برای محرومین خصوصاً جوانان و زوج های جوان ساکن در روستا ایجاد معیشت پایدار و ماندگاری جمعیت، زمینه سازی برای مهاجرت معکوس به روستاها، توسعه دسترسی به خدمات و بستر سازی جهت شکوفایی و پیشرفت عدالت محور و متوازن روستاها اقدامات زیر انجام می گیرد:</p> <p>الف) به منظور تمرکز امور روستاها و عشایر، افزایش جمعیت روستاها و توزیع متناسب جمعیت بین آنها، مهاجرت معکوس، رونق تولید، تنوع بخشی تولید با ایجاد زنجیره تأمین و ارزش و ایجاد زیرساخت تولید و تأمین معیشت و درآمد پایدار روستاییان و عشایر و ارتقای نقش آنان در اقتصاد ملی، پیشرفت و عمران و رفع فقر و محرومیت از روستاها و جامعه عشایری و بهبود کیفیت زندگی آنان و تحقق عدالت و احیای فرهنگ جهادی با مدیریتی توانمند و مسئول و پاسخ گو، وزارت جهاد کشاورزی مکلف است تا پایان سال دوم برنامه نسبت به موارد زیر اقدام قانونی به عمل آورد:</p> <ol style="list-style-type: none"> ۱. «سازمان امور عشایر ایران» به «سازمان پیشرفت و آبادانی روستاها و امور عشایری» تغییر می یابد و واحدهای استانی آن نیز مشمول همین حکم می باشند. ۲. کلیه واحدها با وظایف مرتبط با اهداف مذکور از دیگر واحدهای ستادی وزارت جهاد کشاورزی و توابع آن منتزع و به سازمان موضوع بند (۱۱) منتقل می شوند. <p>تبصره - بنیاد مسکن انقلاب اسلامی براساس وظایف قانونی و اساسنامه، حسب مورد نسبت به تأمین زمین، ساخت و واگذاری مسکن معیشت محور و بازنگری در طرح های هادی و بهسازی روستاها در سقف منابع ملی و استانی و شهرستانی و در قالب بودجه سنواتی و منابع داخلی اقدام می نماید.</p> <p>ب) طرح های هادی روستایی و تعیین محدوده روستاها در سراسر کشور براساس ضوابط مصوب شورای عالی شهرسازی و معماری ایران توسط اداره بنیاد مسکن شهرستان تهیه می شود و در کمیته ای متشکل از معاون عمرانی استاندار (رئیس کمیته)، مدیرکل بنیاد مسکن استان (دبیر)، نماینده اداره کل راه و شهرسازی استان، نماینده سازمان جهاد کشاورزی استان، نماینده اداره کل حفاظت محیط زیست استان، فرماندار شهرستان، مدیر بنیاد مسکن شهرستان، بخشدار بخش مربوط و رئیس شورای اسلامی روستا (ناظر) و دهیار (ناظر) بررسی شده و به تصویب می رسد.</p>	۶

ردیف	موارد قانون برنامه	حوزه عملکرد	نوع اقدام
۶	پ) بنیاد مسکن انقلاب اسلامی مکلف است، متناسب با بُعد خانوار و با رعایت تبصره «۲» ماده (۹) قانون جهش تولید مسکن، جهت ساخت مسکن روستایی معیشت‌محور (جهت سکونت و فعالیت اقتصادی و تولیدی) با ایجاد زیرساخت‌های لازم و بازنگری محدوده طرح‌های هادی روستاهای فاقد زمین و تصویب در مراجع مربوط، نسبت به واگذاری زمین به متقاضیان روستایی فاقد مسکن جهت سکونت دائمی به صورت اجاره ۹۹ ساله یا واگذاری قطعی اقدام نماید. آیین‌نامه اجرایی این بند توسط وزارت راه و شهرسازی و با همکاری بنیاد مسکن انقلاب اسلامی تهیه می‌شود و به تصویب هیئت‌وزیران می‌رسد. بنیاد مسکن انقلاب اسلامی مکلف است گزارش عملکرد این بند را سالانه به کمیسیون عمران مجلس ارسال نماید. ت) بنیاد مسکن انقلاب اسلامی موظف است تا پایان سال سوم برنامه اطلاعات مکانی محدوده روستاها را در سامانه با رعایت قانون مدیریت داده‌ها و اطلاعات ملی بارگذاری کند و گزارش عملکرد این بند را هر شش ماه یک‌بار به مجلس ارسال نماید. ث) وزارت راه و شهرسازی مکلف است با همکاری بنیاد مسکن انقلاب اسلامی، نسبت به بهسازی و نوسازی سالانه حداقل دوپست هزار واحد مسکونی روستایی با پرداخت تسهیلات ارزان قیمت و با سود پنج درصد (۵٪) در قالب ماده (۴) قانون جهش تولید مسکن و تأمین مابه‌التفاوت سود تسهیلات برای دوران مشارکت مدنی و فروش اقساطی با نرخ مصوب سود تسهیلات از محل صندوق ملی مسکن اقدام نماید. وزارت راه و شهرسازی و بانک مرکزی مکلفند گزارش عملکرد این بند را هر شش ماه یک‌بار به مجلس شورای اسلامی ارائه نمایند.	مسکن	خدماتی، رفاهی، توسعه‌ای
۷	ماده (۵۲) پ) جهت تشویق سرمایه‌گذاران بخش غیردولتی، خصوصی و تعاونی‌ها در طرح‌های احداثی جدید صنایع محلی، گردشگری، فرهنگی، آموزشی و ورزشی در محدوده‌های مصوب بازآفرینی شهری (بافت‌های فرسوده و ناکارآمد)، نسبت به اعمال معافیت‌ها و امتیازات قانونی سرمایه‌گذاری در مناطق محروم و کمتر توسعه یافته اقدام قانونی به عمل آید.	تشویق سرمایه‌گذاری در صنایع محلی	خدماتی، رفاهی، توسعه‌ای
۸	ماده (۵۴) به منظور تأمین بخشی از منابع مالی مورد نیاز در آماده‌سازی، تأمین خدمات زیربنایی و روستایی و احداث مسکن حمایتی در نهضت ملی مسکن و مسکن موضوع قانون حمایت از خانواده و جوانی جمعیت: الف) ... ۱. ... ۲. به منظور تحقق اهداف این قانون و قانون جهش تولید مسکن و تأمین بخشی از منابع مالی طرح‌های توسعه مسکن، وزارت راه و شهرسازی مجاز است در چارچوب بودجه‌های سالانه برای طرح (پروژه)‌های مسکن محرومین، نسبت به تهاجر اراضی و املاک تحت مالکیت خود پس از اعمال ارزش‌افزایی، با مطالبات قطعی پیمانکاران طرف قرارداد موضوعات یادشده اقدام نماید.	مسکن	خدماتی و رفاهی
۹	ماده (۵۷) به منظور نظم‌بخشی و ایجاد انسجام در مدیریت گذر (ترانزیت) و آماد و پشتیبانی (لجستیک) بین‌الملل و با هدف ایجاد پیونددهی متقابل و مستحکم اقتصادی بین کشورها از طریق ایران و حضور فعال و افزایش سهم‌بری از زنجیره‌های ارزش منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای براساس مزیت‌های نسبی مناطق مختلف کشور و مزیت‌های اقتصادی جدید ایران موضوع ماده (۴۸) این قانون، اقدامات زیر در طی سال‌های اجرای برنامه انجام می‌گیرد: ث) به منظور تحقق اهداف ذکرشده در ماده (۵۶) این قانون در زمینه حمل‌ونقل ریلی و ارتقای بهره‌وری این بخش از طریق جلب مشارکت بخش غیردولتی، اقدامات زیر انجام می‌شود: خ) دولت مکلف است حداکثر ظرف شش ماه از لازم‌الاجرا شدن این قانون، با هدف ارتقای جایگاه کشور در بازار تولید و تجارت جهانی و افزایش سهم‌بری از زنجیره‌های ارزش منطقه‌ای و جهانی، براساس مزیت نسبی مناطق مختلف کشور نسبت به تهیه «سند پیشرفت شبکه یکپارچه فرآوری و ترابری (شیفت)» و سیاست‌گذاری لازم جهت تشویق و حمایت از بخش خصوصی در راه‌اندازی زنجیره‌های ارزش با اولویت مناطق محروم با رعایت موازین شرعی و ملاحظات امنیتی اقدام لازم به عمل آورد.	گسترش حمل‌ونقل و شبکه ارتباطی	عمرانی، توسعه‌ای
۱۰	ماده (۷۵) در راستای اعتلای فرهنگ عمومی در جهت تحکیم سبک زندگی اسلامی-ایرانی، ترویج فرهنگ ایثار و شهادت، تقویت هم‌بستگی و اعتماد به نفس ملی، ارتقای هویت ملی و روحیه مقاومت، کار و تلاش در جامعه اقدامات زیر انجام می‌شود: خ) سازمان امور مالیاتی کشور مکلف است به منظور ایجاد مشوق‌های لازم در اجرای وظایف تکلیفی دولت و افزایش مشارکت مردمی و خیرین در ساخت و توسعه اماکن، هزینه‌کرد اشخاص حقوقی و حقیقی در ساخت، تکمیل، تجهیز و توسعه اماکن فرهنگی، هنری، ورزشی در مناطق محروم و کم‌برخوردار را با رعایت ماده (۲۳) قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت (۲) و با هماهنگی و تأیید وزارتخانه‌های ورزش و جوانان، فرهنگ و ارشاد اسلامی و میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی با اولویت طرح‌های نیمه‌تمام به صورت صد در صد (۱۰۰٪) به‌عنوان هزینه‌های قابل قبول مالیاتی تلقی نماید. حکم این بند در خصوص احداث مدارس و حفاظت از میراث فرهنگی ثبت‌شده در مناطق محروم و کم‌برخوردار منوط به رعایت شرایط مذکور و صرفاً به میزان پیش‌بینی در قوانین بودجه سنواتی تسری می‌یابد.	اماکن فرهنگی، ورزشی	خدماتی، رفاهی، عمرانی

ردیف	موارد قانون برنامه	حوزه عملکرد	نوع اقدام
۱۱	<p>ماده (۸۰) (پ) وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی مکلف است با همکاری معاونت امور زنان و خانواده ریاست جمهوری، کمیته امداد امام خمینی (ره) و سازمان به منظور توانمندسازی و حمایت از زنان سرپرست خانوار و بدسرپرست اقدامات زیر را انجام دهد:</p> <p>۱. طراحی شاخص های ارزیابی وضعیت خانوار دارای سرپرست زن و بدسرپرست از منظر اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سلامت (جسمانی و روانی) و سطح بندی حمایت ها و خدمات مبتنی بر مقتضیات سنی، جسمی و آزمون وسیع در شش ماه اول برنامه و رصد مستمر وضعیت مشمولان این بند.</p> <p>۲. راه اندازی سامانه پنجره واحد خدمات در سال اول اجرای برنامه در راستای یکپارچه سازی فرایند شناسایی، جذب و خدمات حمایتی و توانمندسازی نهادهای حمایتی و مردمی در حوزه زنان سرپرست خانوار و بدسرپرست مبتنی بر لایه بندی خدمات با رعایت قانون مدیریت داده ها و اطلاعات ملی.</p> <p>۳. تدوین تمهیدات قانونی جهت کاهش پنجاه درصدی (۵۰٪) تعرفه خدمات مشاوره ای ذیل سازمان بهزیستی کشور و وزارت ورزش و جوانان برای خانواده های دارای سرپرست زن و یا بدسرپرست.</p> <p>۴. حمایت و تقویت ظرفیت گروه های جهادی و مردم نهاد در حوزه توانمندسازی خانوارهای دارای سرپرست زن و بدسرپرست.</p> <p>تبصره- وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی مکلف است گزارش عملکرد اجرای این بند و میزان خروج خدمت گیرندگان از فرایند خدمات حمایتی را سالانه به کمیسیون اجتماعی مجلس گزارش نماید.</p>	حمایتی اقتصادی	خدماتی و رفاهی
۱۲	<p>ماده (۸۱) در راستای حمایت از خانواده و ارتقای کارآمدی ساختار سازمانی در حوزه های خانواده، زنان و جوانان و حمایت همه جانبه از فرزندآوری و رفع موانع و ایجاد مشوق های مؤثر و اصلاح فرهنگی اقدامات ذیل انجام می گیرد:</p> <p>ت هزینه کرد اشخاص حقوقی در مورد تولید محتوای فرهنگی و آموزشی با موضوع حمایت از خانواده و جوانی جمعیت و انعکاس ظرفیت و توانمندی های استان ها و مناطق کم برخوردار و محروم در قالب تولید مستند، مجموعه های تلویزیونی (سریال) و فیلم تلویزیونی و پویانمایی (انیمیشن) که با نظارت و تأیید سازمان صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران مبتنی بر شاخص های ترکیبی جهت پخش از شبکه های ملی، استانی و بین المللی آن سازمان و همچنین مستند و فیلم سینمایی که به تأیید وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی می رسد، به عنوان هزینه قابل قبول مالیاتی قلمداد می شود.</p>	تولید محتوای فرهنگی و آموزشی	خدماتی و رفاهی
۱۳	<p>ماده (۸۵) در راستای ارتقای سلامت اجتماعی و پیشگیری، پایش و کاهش مسائل و آسیب های اجتماعی، اقدامات زیر توسط دستگاه های اجرایی ذی ربط در چارچوب مصوبات شورای اجتماعی کشور انجام می شود:</p> <p>ح) در راستای شناسایی و سامان دهی نقاط آسیب خیز و بحران زای اجتماعی در بافت های شهری، حاشیه شهرها و سکونتگاه های غیررسمی اقدامات ذیل با محوریت سازمان امور اجتماعی کشور و استفاده حداکثری از ظرفیت گروه های جهادی، حلقه های میانی و ساکنان از طریق ایجاد نهادهای پیشرفت و توسعه محلی در این مناطق صورت می گیرد:</p> <p>۱.</p> <p>۲. کاهش عوامل طرد و محرومیت اجتماعی، توانمندسازی اقشار و گروه های آسیب دیده اجتماعی و بهبود کیفیت زندگی ساکنان در این مناطق با رعایت موازین شرعی.</p> <p>تبصره- وزارت کشور مکلف است نسبت به سامان دهی سازمان های مردم نهاد و نیز نهادهای پیشرفت و توسعه محلی مردمی به منظور توانمندسازی محلات و رفع فقر و محرومیت و کاهش آسیب های اجتماعی و رونق تولید و اشتغال و ارتقای سطح معیشت، پیش بینی یا ایجاد تمهیدات لازم و حمایت های معنوی و کمک های مادی و کمک های فنی و اعتباری و تأمین امکانات و تسهیلات، اقدام قانونی به عمل آورد.</p> <p>تبصره- در راستای مردمی سازی و استفاده بهینه از امکانات دولت و نقش آفرینی مردم در حل بحران ها، آسیب ها و چالش های محلات بحرانی و در معرض آسیب، آیین نامه نحوه مداخله یکپارچه دستگاه های اجرایی، مؤسسات و نهادهای عمومی غیردولتی، سازمان بهزیستی کشور در محلات و حاشیه شهرها با استفاده از ظرفیت حلقه های میانی توسط وزارت کشور و با همکاری قرارگاه قرب بقیه الله تهیه می شود و به تصویب هیئت وزیران می رسد.</p> <p>خ) جلوگیری از توسعه حاشیه نشینی با رویکرد تقویت کیفیت زندگی ساکنین کانون های مهاجر فرست (مهاجرت معکوس) از طریق توزیع یکپارچه و مناسب منابع و امکانات متناسب با شاخص محرومیت توسط سازمان و با همکاری وزارت کشور، شهرداری ها، قوه قضائیه، وزارت راه و شهرسازی و بنیاد مسکن انقلاب اسلامی، بنیاد مستضعفان، ستاد اجرایی فرمان حضرت امام (ره) و سازمان بسیج سازندگی در چارچوب اسناد و مقررات مربوط و مصوبات شورای عالی آمایش سرزمین.</p>	حمایتی	خدماتی و رفاهی

ردیف	موارد قانون برنامه	حوزه عملکرد	نوع اقدام									
۱۴	<p>ماده (۸۷) در اجرای بند «(۲۰)» سیاست‌های کلی برنامه پنج‌ساله هفتم و به منظور تحقق اهداف کمی زیر مطابق با احکام این فصل اقدام می‌شود. احکام این فصل با رعایت موازین شرعی و مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی قابل اجرا می‌باشد:</p> <p>جدول شماره (۲۰) - اهداف کمی سنجه‌های عملکردی ارتقای نظام آموزشی</p> <table border="1"> <thead> <tr> <th>سنجه عملکردی</th> <th>واحد</th> <th>هدف کمی در پایان برنامه</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>کلاس‌های هوشمند و فناور پایه (با اولویت مناطق محروم)</td> <td>درصد</td> <td>۵۰</td> </tr> <tr> <td>ایجاد بستر مناسب مجازی برای پشتیبانی از مدارس محروم و کمتربرخوردار توسط مدارس با کیفیت</td> <td>درصد</td> <td>۱۰</td> </tr> </tbody> </table> <p>وزارت آموزش و پرورش مکلف است گزارش عملکرد سنجه‌های عملکردی ارتقای نظام آموزشی را سالانه به مجلس ارسال نماید.</p>	سنجه عملکردی	واحد	هدف کمی در پایان برنامه	کلاس‌های هوشمند و فناور پایه (با اولویت مناطق محروم)	درصد	۵۰	ایجاد بستر مناسب مجازی برای پشتیبانی از مدارس محروم و کمتربرخوردار توسط مدارس با کیفیت	درصد	۱۰	آموزشی	توسعه‌ای
سنجه عملکردی	واحد	هدف کمی در پایان برنامه										
کلاس‌های هوشمند و فناور پایه (با اولویت مناطق محروم)	درصد	۵۰										
ایجاد بستر مناسب مجازی برای پشتیبانی از مدارس محروم و کمتربرخوردار توسط مدارس با کیفیت	درصد	۱۰										
۱۵	<p>ماده (۸۹) به منظور برخورداری نوآموزان (کودکان زیر هفت‌سال) و دانش‌آموزان از فرصت‌های تعلیم و تربیت باکیفیت و تأمین و بسط عدالت تربیتی، وزارت آموزش و پرورش مکلف است با همکاری دستگاه‌های ذی‌ربط تا پایان سال اول برنامه، نسبت به موارد زیر اقدام نماید:</p> <p>... (ب) اعتبار و سرانه دانش‌آموزی متناسب با نیازها، سطح محرومیت و کیفیت آموزشی و تربیتی را تعیین و به هر مدرسه ابلاغ نماید.</p>	حمایتی	خدماتی و رفاهی									
۱۶	<p>ماده (۹۲) در راستای ایجاد تحول در نظام آموزش و پرورش و تأکید بر همکاری همه ارکان و فعالان، اقدامات زیر انجام می‌گردد:</p> <p>... (ت) سازمان امور مالیاتی کشور موظف است هزینه کلیه اشخاص حقیقی و حقوقی غیردولتی در احداث، توسعه، تکمیل و تجهیز فضاهای آموزشی و پرورشی، پژوهشی و فناوری، خوابگاه‌های شبانه‌روزی، کتابخانه‌ها، سالن‌های ورزشی، کارگاه‌ها و هنرستان‌های حسب مورد وابسته به وزارت آموزش و پرورش و وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و حوزه‌های علمیه از جمله فضاهای آموزشی و سراهای دانشجویی دانشگاه‌های فرهنگیان و تربیت دبیر شهید رجایی، مراکز آموزش مهارتی و فنی و حرفه‌ای و سنجش مهارت و صلاحیت حرفه‌ای و مراکز فرهنگی کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان که در چارچوب مصوبات شورای برنامه‌ریزی و توسعه استان انجام می‌شود حسب مورد با تأیید سازمان توسعه و نوسازی و تجهیز مدارس کشور، سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای کشور، وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و شورای مدیریت حوزه‌های علمیه و سازمان‌های ذی‌ربط را به‌عنوان هزینه قابل قبول مالیاتی محسوب نماید.</p> <p>... (چ) با هدف تأمین و استانداردسازی سامانه‌های سرمایشی و گرمایشی و کمک به تجهیزات آموزشی و کمک آموزشی مدارس و هنرستان‌های کشور با اولویت مناطق محروم، عبارت «بیست درصد (۲۰٪)» در بند «(ب)» ماده (۶۵) قانون الحاق برخی مواد به قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت (۲) به «چهل درصد (۴۰٪)» اصلاح می‌گردد.</p>	تجهیز مراکز آموزشی	خدماتی و رفاهی									
۱۷	<p>ماده (۱۰۲)</p> <p>... (ج) وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح مجاز است نسبت به مولدسازی اموال غیرمنقول خود اقدام و منابع حاصله را پس از گردش خزانه و در قالب موافقت‌نامه متبادله با سازمان، مطابق با برنامه‌های مصوب ستاد کل نیروهای مسلح صرف تقویت و توسعه زیرساخت‌های صنایع دفاعی نیروهای مسلح نماید.</p> <p>(ث) به منظور تقویت کمی و کیفی سازمان بسیج مستضعفین و اجرای فرمان اعتلای بسیج و نقش‌آفرینی بیشتر نیروهای مردمی در تمامی عرصه‌های گام دوم انقلاب اسلامی از جمله امنیتی، دفاعی، فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و علمی؛ دولت مکلف است نسبت به تأمین منابع و پشتیبانی‌های لازم در طول اجرای برنامه جهت اجرای موارد ذیل به وسیله سازمان بسیج مستضعفین اقدام نماید:</p> <p>... ۵. توسعه و مشارکت سازمان بسیج سازندگی در کمک به دولت در امر محرومیت‌زدایی، اقتصاد مقاومتی، اشتغال و سازندگی مناطق محروم و روستاهای کشور.</p>	افزایش منابع انسانی	توسعه‌ای									

ردیف	موارد قانون برنامه	حوزه عملکرد	نوع اقدام																		
۱۸	<p>ماده (۱۱۵) به منظور کاهش اطاله دادرسی و ارتقای خدمات پزشکی قانونی اقدامات زیر انجام می‌گیرد:</p> <p>... (ب) سازمان پزشکی قانونی کشور مجاز است خدمات پزشکی قانونی مورد نیاز دستگاه‌های اجرایی، مؤسسات و نهادهای عمومی غیردولتی، مراکز تشخیصی و درمانی، بیمه‌ها، مردم و بخشی از وظایف موضوع ماده (۱) قانون تشکیل سازمان پزشکی قانونی کشور مصوب ۱۳۷۲/۴/۲۷ به استثنای موارد بند (۱) آن ماده را با اعمال نظارت کامل به گروه پزشکی معتمد که به این منظور تعیین خواهند شد، واگذار نماید.</p> <p>آیین‌نامه اجرایی این بند توسط سازمان پزشکی قانونی کشور و با همکاری وزارتخانه‌های دادگستری و بهداشت، درمان و آموزش پزشکی تهیه می‌شود و به تصویب رئیس قوه قضائیه می‌رسد.</p> <p>(پ) سازمان پزشکی قانونی کشور مجاز است نسبت به استخدام پزشکان امریه خدمت وظیفه عمومی پس از پایان دوره امریه و پزشکان متخصص مشمول خدمت، طرحی، ضریب (کا) و معاضدت‌ی برمینای رضایت از عملکرد آنان پس از اخذ مجوزهای قانونی از سازمان اداری و استخدامی در سقف اعتبارات مصوب، به صورت رقابتی و با رعایت مقررات خدمتی با اولویت جذب در مناطق محروم و دورافتاده اقدام نماید.</p> <p>(ت) وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی ظرفیت لازم در آزمون سراسری برای تربیت پزشک جهت خدمت در پزشکی قانونی کشور را با اولویت جذب در مناطق محروم و دور افتاده ایجاد نماید.</p>	سلامت	خدماتی و رفاهی																		
۱۹	<p>فصل ۶- تأمین اجتماعی، سیاست‌های حمایتی و توزیع عادلانه درآمد</p> <p>ماده ۳۰- در اجرای بندهای (۱) و (۵) سیاست‌های کلی برنامه پنجساله هفتم و به‌منظور تحقق اهداف کمی زیر مطابق با احکام این فصل اقدام می‌شود:</p> <p>جدول شماره (۶)- اهداف کمی سنجه‌های عملکردی نظام تأمین اجتماعی، سیاست‌های حمایتی و توزیع عادلانه درآمد</p> <table border="1"> <thead> <tr> <th>سنجه عملکردی</th> <th>واحد متعارف</th> <th>هدف کمی در پایان برنامه</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>ضریب جینی</td> <td>-</td> <td>۰,۳۵</td> </tr> <tr> <td>ضریب پوشش بیمه‌های اجتماعی</td> <td>درصد</td> <td>۷۶</td> </tr> <tr> <td>نسبت هزینه دهک دهم به دهک اول در بخش روستایی</td> <td>نسبت</td> <td>۹,۳</td> </tr> <tr> <td>نسبت هزینه دهک دهم به دهک اول در بخش شهری</td> <td>نسبت</td> <td>۱۰,۳</td> </tr> <tr> <td>فقر مطلق</td> <td>درصد</td> <td>۰</td> </tr> </tbody> </table> <p>سازمان مکلف است گزارش سنجه‌های عملکردی این ماده را سالانه به مجلس ارسال نماید.</p>	سنجه عملکردی	واحد متعارف	هدف کمی در پایان برنامه	ضریب جینی	-	۰,۳۵	ضریب پوشش بیمه‌های اجتماعی	درصد	۷۶	نسبت هزینه دهک دهم به دهک اول در بخش روستایی	نسبت	۹,۳	نسبت هزینه دهک دهم به دهک اول در بخش شهری	نسبت	۱۰,۳	فقر مطلق	درصد	۰	رفع فقر مطلق	خدماتی و رفاهی
سنجه عملکردی	واحد متعارف	هدف کمی در پایان برنامه																			
ضریب جینی	-	۰,۳۵																			
ضریب پوشش بیمه‌های اجتماعی	درصد	۷۶																			
نسبت هزینه دهک دهم به دهک اول در بخش روستایی	نسبت	۹,۳																			
نسبت هزینه دهک دهم به دهک اول در بخش شهری	نسبت	۱۰,۳																			
فقر مطلق	درصد	۰																			

بیشتری از محرومیت‌زدایی و گونه‌های اقدام برنامه‌ای اهتمام ورزیده است. در این برنامه در مجموع، ۱۲ اقدام خدماتی و رفاهی،^۱ ۲ اقدام عمرانی و ۸ اقدام توسعه‌ای ملاحظه می‌شود. در این برنامه دغدغه محرومیت‌زدایی از مناطق و گروه‌های محروم قابل توجه است. این برنامه به اشتغال و خودتکایی اقتصادی که از مهم‌ترین مسائل مناطق محروم و عامل مهاجرت مردم این مناطق به

در قانون برنامه هفتم پیشرفت، در قیاس با برنامه‌های توسعه پیش از خود، تحولاتی نسبت به موضوع محرومیت‌زدایی صورت گرفته است. این قانون که نسبت به لایحه اول پیشنهادی آن در حوزه محرومیت‌زدایی^۱ تحولات زیادی یافته است گرچه در ابعادی دارای ایرادهایی مانند آرمان‌گرایی در اهداف (دستیابی به رشد ۸ درصدی اقتصادی و به صفر رساندن فقر مطلق در کشور) بوده، به ابعاد

۱. نک. به: تهمک (۱۴۰۲)، گزارش شماره ۲۱۰۱۹۱۰۷: [۶].

۲. بند «پ» ماده (۸۰) را با تساهل می‌توان در مورد مناطق محروم نیز پذیرفت. زیرا بین زنان سرپرست خانوار در مناطق محروم و دیگر مناطق تفاوتی قائل نمی‌شود و نگاهی ویژه به شرایط زنان در مناطق محروم که محرومیت بیشتری را تجربه می‌کنند ندارد.

چشم‌پوشی است. لذا، از این منظر لازم بود موضوع مهم مطرح شده در سه سال اخیر پیرامون حضور اتباع افغانستانی در رابطه با مناطق محروم در آن لحاظ می‌شد. از مهم‌ترین مسائل مناطق محروم به‌ویژه در سال‌های اخیر که کشور تحت تأثیر تحریم‌ها و تورم شدید اقتصادی قرار داشته، بحث کمبود بودجه و امکانات آموزشی، بهداشتی و اشتغال در مناطق محروم بوده است. همین عوامل، به‌خصوص اشتغال، از مهم‌ترین عوامل مهاجرت فرستی این مناطق به کلان‌شهرها بوده است. از این‌رو نیز در برنامه‌های توسعه پیشین و برنامه هفتم مسئله تقویت کانون‌های مهاجر فرست و رفتن به سمت مهاجرت معکوس به این مناطق مورد توجه قرار گرفته است.^۱ حضور این اتباع در این مناطق و نیز مناطق سکونت طبقات پایین و گروه‌های محروم و کم‌برخوردار در کلان‌شهرها می‌تواند به صرف شدن بخش زیادی از یارانه‌ها و هزینه‌های آموزشی، بهداشتی، مسکن، اشتغال تمهید شده برای مردم این مناطق توسط این اتباع منجر شود. شایسته بود که برنامه در این مورد ورود کرده و راه‌حلی ارائه کرده و به تعیین تکلیفی در این زمینه می‌پرداخت. شکندگی مناطق محروم از نظر امکانات رفاهی و توسعه‌ای ضرورت چنین توجهی را دوچندان می‌سازد.

کلان‌شهرهاست در قالب تسهیل فرایند کار و حمایت‌های قانونی و مالی پرداخته است. اعمال چنین مشوق‌ها و حمایت‌هایی می‌تواند به توسعه اشتغال و صنعت در مناطق محروم بینجامد. همچنین، مسکن محرومین و اقشار کم‌درآمد را مورد تأکید قرار داده است. علاوه بر آن، به کاهش عوامل طرد و محرومیت اجتماعی، توانمندسازی اقشار و گروه‌های آسیب‌دیده اجتماعی و بهبود کیفیت زندگی پرداخته است. همچنین وجوه دیگری چون بهداشت و مسائل آموزشی و فرهنگی در این مناطق را تحت پوشش قرار داده است.

با وجود موارد فوق‌الذکر، این برنامه نقصان‌هایی نیز حتی نسبت با برنامه‌های پیش از خود دارد. برای مثال اینکه دغدغه برابری جنسی و توجه ویژه به زنان در مناطق محروم یا ملاحظات ویژه زنان سرپرست خانوار این مناطق در آن دیده نمی‌شود. تنها در بند «پ» ماده (۸۰) به صورت عمومی به زنان سرپرست خانوار پرداخته شده است، نه اینکه تسهیلاتی خاص زنان سرپرست خانوار در مناطق محروم تمهید شده باشد.

علاوه بر آن، در جایگاه برنامه استراتژیک و ملی، ضرورت به روز بودن برنامه در نتیجه تناسب آن با شرایط پیش آمده غیر قابل

۳. جمع‌بندی و پیشنهادها

همچنین، این نگاه فریب‌دهنده که گویی با افزایش تولید ثروت در جامعه سهم محرومان نیز بیشتر خواهد شد و کمبودها با تور حمایتی یارانه مستقیم جبران می‌شود، به‌عنوان جایگزینی برای سیاست‌های مبتنی بر رویکرد چتر حمایتی، بر این برنامه حاکم است. باین حال، در مواردی پیشرفت‌هایی در این برنامه صورت گرفته است. از جمله، توجه آن به محرومیت اجتماعی جنسیتی و تأکید بر حمایت از اقشار محروم و زنان سرپرست خانوار است. همچنین، توجه به نابرابری جنسی در آموزش در مناطق محروم. نیز، با توجه به بحران حاشیه‌نشینی در مناطق آزاد تجاری که جمعیتی قابل توجه به امید کسب نان از سرریز این مناطق به آنجا نقاط پناه آورده‌اند، گشودن بانی مبنی بر تخصیص حداقل یک درصد (۱٪) از محل وصول عوارض ورود و صدور کالاها و خدمات این مناطق را از طریق نهادهای حمایتی به محرومین و نیازمندان بومی این مناطق قابل توجه است.

برنامه ششم نیز بر اصل مذکور مربوط به مناطق آزاد تجاری و نیز

قانون برنامه پنج‌ساله توسعه در جایگاه بالاترین سند توسعه و پیشرفت کشور نقشی قابل توجه در محرومیت‌زدایی از گروه‌ها و مناطق محروم دارد، که در این گزارش به برنامه‌های پنجم تا هفتم پس از انقلاب پرداخته شده است. روند پرداختن به محرومیت‌زدایی در این سه برنامه نشان می‌دهد در برنامه هفتم نسبت به برنامه‌های پنجم و ششم موضوع محرومیت‌زدایی بیشتر مورد توجه قرار گرفته و ابعاد بیشتری از آن در برنامه گنجانده شده است. باین حال عقب‌نشینی‌هایی نیز نسبت به برنامه‌های قبل دارد.

در برنامه پنجم، حوزه محرومیت‌زدایی بسیار نحیف است. این برنامه را می‌توان در راستای تشدید مسئولیت‌زدایی اجتماعی از دولت در سال‌های پرداخت یارانه‌ها که از اواسط دهه ۱۳۸۰ آغاز شد خواند. دغدغه مناطق محروم در جایگاه توسعه‌ای به حاشیه رانده می‌شود و ذیل «گسترش عدالت اجتماعی» به کلی گویی روی آورده است، مانند ادعای کاهش نابرابری‌های ناموجه در آمدی یا کاهش فاصله طبقاتی.

اجتماعی و بهبود کیفیت زندگی پرداخته است. همچنین وجوه دیگری چون بهداشت و مسائل آموزشی و فرهنگی در این مناطق را تحت پوشش قرار داده است.

با وجود موارد فوق‌الذکر، در کنار غفلت از نگاه و برنامه ویژه برای زنان سرپرست خانوار مناطق محروم، در جایگاه برنامه استراتژیک و ملی توسعه و پیشرفت آنچنان که باید روزآمد نیست و در مورد مسئله مهم اتباع افغانستانی در سال‌های اخیر در مناطق محروم که مناطقی بسیار شکننده نیز هستند سکوت کرده و برای آن برنامه‌ای مدون و درخور ارائه نکرده است.

در کنار موارد فوق، در سه برنامه بررسی شده نیز همانند برنامه‌های پیشین، همچنان سطح ژئوپلیتیکی اقدامات برنامه‌ای برای مناطق محروم روشن نیست. همچنین، فقدان شاخص‌ها و معیارهای دقیق تعریف محرومیت و تعیین مناطق محروم و اولویت‌بندی آنها در تخصیص منابع و برنامه‌ها مشاهده می‌شود.

۳-۱. پیشنهادهای تقنینی، نظارتی یا سیاستی

بر اساس مطالب فوق‌الذکر، راهکارهای زیر پیشنهاد می‌شود:

توانمندسازی و خودتکایی اقشار و گروه‌های محروم و فقرا (با اولویت زنان سرپرست خانوار) تأکید دارد. برنامه ششم توسعه نسبت به برنامه پیش از آن توجه به محرومیت‌زدایی بهبود یافته و اقدامات توسعه‌ای آن افزایش یافته است. همچنین، به سرمایه‌گذاری برای توسعه زیرساخت‌های خدمات الکترونیکی توسط وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات در مناطق محروم و روستایی می‌پردازد به گونه‌ای که امکان ارائه حداقل چهار خدمت الکترونیکی اصلی دولت (سلامت، آموزش، کشاورزی و بانکی) در هشتاد درصد (۸۰٪) روستاهای بالای بیست خانوار کشور امکان‌پذیر شود. این مورد برای توسعه اشتغال و بازاریابی‌های نوین یا توسعه گردشگری روستایی و بوم‌گردی واجد اهمیت است.

در قانون برنامه هفتم پیشرفت، در قیاس با برنامه‌های توسعه پیش از خود، تحولاتی در موضوع محرومیت‌زدایی صورت گرفته و دغدغه توسعه این مناطق افزایش یافته است. این برنامه به اشتغال و خودتکایی اقتصادی که از مهم‌ترین مسائل مناطق محروم و عامل مهاجرت مردم این مناطق به کلان‌شهرهاست و نیز کاهش طرد و محرومیت اجتماعی، توانمندسازی اقشار و گروه‌های آسیب‌دیده

جدول ۴. پیشنهاد توصیه سیاستی ویژه گزارش‌های راهبردی/نظارتی

زمان‌بندی اجرا (کوتاه‌مدت، میان‌مدت، بلندمدت)	دستگاه معین	دستگاه متولی	الزامات و قیود اجرایی	توصیه سیاستی	نوع توصیه		ردیف
					اصلاح ^۲	تداوم ^۱	
کوتاه‌مدت، میان‌مدت	سازمان برنامه و بودجه	سازمان برنامه و بودجه	لحاظ‌شدن در برنامه توسعه پنج‌ساله و بودجه سالیانه کشور	در پرداختن به مناطق محروم در جایگاه محیط‌هایی شکننده، مسائل روز آنها لحاظ شود.	*		۱
کوتاه‌مدت	کمیسیون اجتماعی مجلس با همکاری معاونت مناطق محروم دولت و معاونت مناطق محروم سازمان برنامه و بودجه	مجلس شورای اسلامی و دولت	تدوین قانونی آن	مفهوم محرومیت و شاخص‌ها و مصادیق آن به دقت تعریف شود.	*		۲
کوتاه‌مدت	سازمان برنامه و بودجه	سازمان برنامه و بودجه	لحاظ‌شدن در برنامه توسعه پنج‌ساله	دهستان به‌عنوان سطح ژئوپلیتیکی (تقسیمات سیاسی-اداری) عملکرد برنامه‌ها در مناطق محروم گنجانده شود.	*		۳
کوتاه‌مدت، میان‌مدت	سازمان برنامه و بودجه	سازمان برنامه و بودجه	لحاظ‌شدن در برنامه توسعه پنج‌ساله و بودجه سالیانه کشور	در برنامه‌های توسعه به نابرابری جنسیتی و توانمندسازی زنان در مناطق محروم توجه بیشتری شود.	*		۴

۱. تداوم یا تقویت آیتم‌ها یا اقدامات.
۲. اصلاح رویه‌ها یا ایجاد سازوکارها.

زمان بندی اجرا (کوتاه مدت، میان مدت، بلندمدت)	دستگاه معین	دستگاه متولی	الزامات و قیود اجرایی	توصیه سیاستی	نوع توصیه		ردیف
					اصلاح ^۲	تداوم ^۱	
میان مدت	سازمان برنامه و بودجه	سازمان برنامه و بودجه	لحاظ شدن در برنامه توسعه پنج ساله	در برنامه‌ها اولویت با اقدامات از نوع توسعه‌ای باشد.		*	۵
کوتاه مدت، میان مدت	سازمان برنامه و بودجه و معاونت مناطق محروم دولت	ریاست جمهوری	لحاظ شدن در برنامه توسعه پنج ساله و بودجه سالیانه کشور	در پرداختن به مناطق محروم ابعاد مختلف محرومیت اجتماعی همچون بهداشت، آموزش، مسکن، آب، راهسازی، توانمندسازی زنان، و به ویژه اشتغال مورد توجه قرار گیرد.		*	۶

منابع و مأخذ

[1] Thorns, D. C. (2002), The Transformation of Cities: Urban Theory and Urban Life, London: Macmillan.

[۲] فیتزپتریک، تونی (۱۳۸۱). نظریه رفاه (سیاست اجتماعی چیست؟)، ترجمه هرمز همایون پور، تهران، گام نو.
[۳] مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی (۱۳۸۹). [قانون برنامه پنجم توسعه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی جمهوری اسلامی ایران](#)، دریافت از:

<https://rc.majlis.ir/fa/law/show/790196>

[۴] مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی (۱۳۹۶). [قانون برنامه ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی جمهوری اسلامی ایران](#)، دریافت از:

<https://rc.majlis.ir/fa/law/show/1014547>

[۵] مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی (۱۴۰۳). [برنامه پنج ساله هفتم پیشرفت جمهوری اسلامی ایران \(۱۴۰۳-۱۴۰۷\)](#)، دریافت از:

<https://rc.majlis.ir/fa/law/show/1809128>

[۶] تهمک، محمدرضا (۱۴۰۲). [بررسی لایحه برنامه هفتم توسعه \(۴۳\): نگاهی به حوزه محرومیت‌زدایی](#)، شماره مسلسل ۲۱۰۱۹۱۰۷، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی:

<https://rc.majlis.ir/fa/report/show/1778101> .

گزیده سیاستی

در برنامه هفتم پیشرفت نسبت به برنامه‌های پنجم و ششم موضوع محرومیت زدایی بیشتر مورد توجه قرار گرفته و ابعاد بیشتری از آن در برنامه لحاظ شده است. با این حال عقب‌نشینی‌هایی برای مثال در موضوع حمایت ویژه از زنان مناطق محروم نسبت به برنامه‌های قبل دارد.

مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی

تهران، خیابان پاسداران، روبروی پارک نیاوران (ضلع جنوبی، پلاک ۸۰۲)

تلفن: ۷۵۱۸۳۰۰۰ صندوق پستی: ۱۵۸۷۵-۵۸۵۵ پست الکترونیک: mrc@majles.ir

وبسایت: mrc@majles.ir